

11. Zaiets, A.P. (2006). Pravorozuminnia [Legal understanding]. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs – Theory of state and law. Academic course*, 225-263). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
12. Parkhomenko, N.M. (2006). Pravotvorchist ta zakonotvorchist [Lawmaking and legalmaking]. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs – Theory of state and law. Academic course*, 354-364. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
13. Krestovskaya, N.N. (2011). Vozniknovenie prava i osnovnye teorii ego proishozhdenija [The emergence of law and the main theories of its genesis]. *Obshheteoreticheskaja jurisprudencija: uchebnyj kurs – General theoretical jurisprudence: training course*, 14-23. Odessa: Feniks [in Russian].
14. Onishchenko, N.M. (2006). Funktsii prava [Functions of law]. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs – Theory of state and law. Academic course*, (316-333). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
15. Cherdantseva, T.Z. (1976). *Italjansko-russkij slovar [Italian-Russian Dictionary]*. Moscow: Izdatelstvo «Russkij jazyk» [in Russian].
16. Krestovskaya, N.N. (2011). Ponjatje i vidy social'nogo regulirovanija [Concept and types of social regulation]. *Obshheteoreticheskaja jurisprudencija: uchebnyj kurs – General theoretical jurisprudence: training course*, 34-44. Odessa: Feniks [in Russian].
17. Lekhin, I.V. & Petrov, F.N. (Eds.). (1952). *Kratkij slovar inostrannyh slov [A short dictionary of foreign words]*. Moscow: Gosudarstvennoe izdatel'stvo inostrannyh i nacional'nyh slovarej [in Russian].
18. Holovashchuk, S.I., L.A. Korobchynskyi, L.A. & Pylynskyi, M.M. (Eds.). (1982). *Rosiisko-ukrainskyi slovnyk [Russian-Ukrainian dictionary]*, 2. Kyiv: Holovna redaktsiia Ukrainkoj radiatskoj entsyklopedii [in Ukrainian].
19. Dudchenko, V.V. (2011). *Pravovye normy [Legal norms]*. *Obshheteoreticheskaja jurisprudencija: uchebnyj kurs – General theoretical jurisprudence: training course*, 98-110. Odessa: Feniks [in Russian].
20. Tarakhonich, T.I. (2006). Pravove rehuliuвання yak osoblyva forma sotsialnoho rehuliuвання [Legal regulation as a special form of social regulation]. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs – Theory of state and law. Academic course*, 296-315. Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
21. Evdokimov, V.A. (2004). Ukraina v uslovijah globalizacii [Ukraine in the context of globalization]. *Globalizacija, gosudarstvo, pravo, XXI vek – Globalization, state, law, XXI century*, 57-58. Moscow [in Russian].
22. Rabinovych, P.M. (2008). *Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy [Fundamentals of the general theory of law and state]*. Lviv: Krai [in Ukrainian].
23. Cherdancev, A.F. (2001). *Teoriya gosudarstva i prava [Theory of state and law]*. Moscow: Jurajt [in Russian].
24. Javich, L.S. (1985). *Sushhnost prava. Social'no-filosofskoe ponimanie genezisa, razvitija i funkcionirovanija juridicheskoi formy obshhestvennyh otoshenij [The essence of law. Socio-philosophical understanding of the genesis, development and functioning of the legal form of social relations]*. Leningrad: Izd-vo Leningr. un-ta [in Russian].
25. Nersesjanc, V.S. (1983). Pravo: mnogoobrazje opredelenij i edinstvo ponjatija [Law: the variety of definitions and the unity of the concept]. *Sovetskoe gosudarstvo i pravo – Soviet state and law*, 10, 26-35 [in Russian].
26. Zaichuk, O.V. (2006). Sutnist i sotsialne pryznachennia prava [The essence and social purpose of law]. *Teoriia derzhavy i prava. Akademichnyi kurs – Theory of state and law. Academic course*, (pp. 280-295). Kyiv: Yurinkom Inter [in Ukrainian].
27. Tsvik, M.V. (2008). Problemy suchasnoho pravorozuminnia [Problems of modern legal understanding]. Tsvik, M.V. & Petrushyn, O.V. (Eds.). *Methodological and historical-theoretical problems of formation and development of the legal system of Ukraine*, 66-86. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
28. Oborotov, Ju.N. (2011). Obshheteoreticheskaja jurisprudencija kak nauka i uchebnaja disciplina [General theoretical jurisprudence as a science and academic discipline]. *Obshheteoreticheskaja jurisprudencija: uchebnyj kurs – General theoretical jurisprudence: training course*, 5-13. Odessa: Feniks [in Russian].
29. Skakun, O.F. (2005). *Teoriya gosudarstva i prava (jenciklopedicheskij kurs) [Theory of state and law (encyclopedic course)]*. Kharkiv: Jespada [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 16.08.2020.

DOI:10.35774/app2020.03.070
УДК 343.9

Олександра Олійничук,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і
процесу, економічної безпеки та
правоохоронної діяльності юридичного
факультету Західноукраїнського національного
університету
ORCID: <http://orcid.org/0000-0001-9359-7560>

Марія Купер,
студентка II курсу магістратури
юридичного факультету Західноукраїнського
національного університету

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ФІНАНСОВИХ РОЗСЛІДУВАННЯХ

Розглянуто взаємозв'язок фінансових розслідувань з економічною експертизою. Досліджено міжнародний досвід експертної діяльності. Висвітлено практику функціонування інституту економічного експерта в деяких країнах. Проаналізовано окремі нормативно-правові акти, які регулюють питання призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в Україні, в тому числі й економічних, правовий статус експерта і його діяльність у відповідній процесуальній сфері. Окреслено напрями роботи спеціалізованих підрозділів (груп «форензик» (forensic)), що функціонують в економічно розвинутих країнах у багатьох консалтингових та аудиторських компаніях. Обґрунтовано авторські висновки та пропозиції щодо запровадження окремих аспектів міжнародної практики в досліджуваній сфері.

Ключові слова: економічна експертиза, експерт-бухгалтер, економічна безпека, фінансові розслідування, правоохоронні органи.

Олійничук А., Купер М.

Международный опыт использования экономической экспертизы в финансовых расследованиях

В данной статье рассмотрена взаимосвязь финансовых расследований с экономической экспертизой. Исследован международный опыт экспертной деятельности. Освещена практика функционирования института экономического эксперта в некоторых странах. Проанализированы некоторые нормативно-правовые акты, регулирующие вопросы назначения и проведения судебных экспертиз и экспертных исследований в Украине, в том числе и экономических, правовой статус эксперта и его деятельность в соответствующей процессуальной сфере. Определены направления работы специализированных подразделений (групп «форензик» (forensic)), функционирующих в экономически развитых странах во многих консалтинговых и аудиторских компаниях. Обосновано авторские выводы и предложения по внедрению отдельных аспектов международной практики в исследуемой сфере.

Ключевые слова: экономическая экспертиза, эксперт-бухгалтер, экономическая безопасность, финансовые расследования, правоохранительные органы.

Oliynychuk O., Kuper M.

International experience of using the economic expertise in financial investigations

This article discusses the ways to increase the effectiveness of the domestic law enforcement system in the fight against economic crimes, which requires a comprehensive study of international experience in financial investigations, expert participation in the application of special economic knowledge, including economic expertise.

The purpose of the article is to study the modern world experience of using special economic knowledge by an expert in financial investigations and to outline promising areas of its application in domestic practice.

In the article was noted that economic expertise can be considered as a procedural action, where special economic knowledge is used to study accounting information and provide an opinion to law enforcement agencies and the court to make a fair decision. The use of special economic knowledge by an expert and conducting economic expertise helps to conduct financial investigations and, at the same time, requires the applying of highly professional knowledge

© Олександра Олійничук, Марія Купер, 2020

in all areas of accounting, economic control and economic analysis, which are special, ie mostly uncharacteristic of the investigator or court.

International European integration policy promotes the introduction in Ukraine of a positive experience of using special economic knowledge in the detection and investigation of criminal offenses of an economic nature. In this case financial investigations are an important tool for ensuring the economic security of the state as a whole and individual businesses, and economic expertise is one of the components in their conduct.

The development of forensic services for private business entities in the domestic practice is considered promising, based on the relevant international experience. This can expand the scope of the examination with the involvement of an expert accountant and, accordingly, help strengthen their economic security.

Keywords: *economic expertise, expert accountant, economic security, financial investigations, law enforcement agencies.*

Постановка проблеми. Аналіз процесів, що відбуваються в економіці України на сучасному етапі розвитку фінансово-економічних відносин, свідчить про розширення діапазону економічних злочинів як на рівні держави, так і суб'єктів господарювання. Ці злочини проявляються у розкраданні майна в межах конкретного підприємства, дрібних схемах корпоративного шахрайства, вчиненні незаконних дій з державним майном, здійсненні афер з коштами, несанкціонованому та незаконному контролю за цілими галузями економіки (бюджетна сфера, нерухомість, експортні операції, паливно-енергетичний комплекс). Таким чином, сучасна практика протидії злочинам фінансового характеру неможлива без використання і застосування спеціальних економічних знань.

У процесі розслідування економічних злочинів завжди присутнє дослідження фінансової інформації, яка відображає злочинну діяльність. На стадії їхнього виявлення використовують моніторинг сумнівних фінансових операцій, проводять вивчення фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання. Тому під час розслідування важливе значення має своєчасне призначення й проведення судово-економічних експертиз, залучення експерта-бухгалтера, фахівця-економіста до проведення слідчих дій тощо. Фінансові розслідування займають відповідну нішу в правоохоронній діяльності та забезпеченні економічної безпеки.

Успішний світовий досвід у сфері використання спеціальних знань під час розслідування економічних злочинів має важливу роль для нашої держави, особливо з огляду на напружену соціально-економічну та політичну ситуацію в Україні протягом останніх років. Тому сьогодні особливої актуальності набуває пошук шляхів підвищення ефективності боротьби вітчизняної правоохоронної системи з економічними злочинами, що потребує комплексного вивчення міжнародного досвіду проведення фінансових розслідувань, участі експерта у процесі застосування спеціальних економічних знань, зокрема економічної експертизи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемі протидії економічним злочинам присвячено чимало досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Зокрема, теоретичні аспекти такого явища досліджували В. Белик, З. Варналій, Я. Жаліло, О. Їжак, С. Лепський, О. Токарчук. Практичні аспекти протидії економічній злочинності та основні засади її розслідування відображені у працях Дж. Маннінга, Д. Долбневої, П. Готсхалка, С. Томсона, К. Гетца. Серед наукових публікацій у сфері використання економічної експертизи у фінансових розслідуваннях варто виокремити праці В. Хомутенко, Д. Мотигіна щодо актуалізації судово-економічних експертиз в умовах тіньової економіки [11]; О. Шрамка щодо можливостей судово-економічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів [13]; В. Лисенко, Ю. Комишнюк щодо особливостей проведення судово-економічної експертизи у ході розслідування злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності [4]; В. Хомутенко, А. Хомутенко щодо теоретичних та практичних аспектів застосування методу моделювання при виконанні судово-економічних експертиз [12]; К. Токаревої щодо окремих питань механізму проведення судової економічної експертизи в сучасних умовах [9]. Водночас не втрачають актуальності питання підвищення ефективності застосування економічної експертизи при здійсненні фінансових розслідувань, в тому числі ґрунтуючись на міжнародному досвіді.

Метою статті є дослідження сучасного світового досвіду використання спеціальних економічних знань експертом у процесі фінансових розслідувань та окреслення перспективних напрямів його застосування у вітчизняній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні з року в рік відзначаються значні масштаби кримінально-тіньової діяльності як на рівні приватних бізнесових структур, так і держави та її регіонів. Особливістю злочинів, що посягають на суспільні відносини в економічній сфері, є те, що вони, як пра-

вило, вчиняються фінансово мотивованими особами зі спеціальними знаннями. Таким чином, з кожним роком ці злочинні схеми стають все більш досконалішими, складнішими для виявлення та доведення з боку представників правоохоронних органів через проведення фінансових розслідувань.

Незважаючи на активне використання категорії «фінансові розслідування» на практиці, її нечасто застосовують у наукових публікаціях. Частково це можна обґрунтувати тим, що «фінансові розслідування» – це поняття, запозичене з інших держав, які мають зовсім іншу правову систему, ніж Україна.

Загалом під фінансовими розслідуваннями розуміють вивчення фінансової звітності та відслідковування фінансових операцій, що спрямоване на виявлення фінансових злочинів. Під фінансовими злочинами розуміють узагальнене поняття, що розповсюджується на різноманітні види незаконних дій, пов'язаних з отриманням, використанням та розподілом фінансових ресурсів, а саме: відмивання коштів, шахрайство з кредитними картками, порушення податкового законодавства [3, с. 190].

Фінансові розслідування тісно пов'язані з економічною експертизою, яка відповідно до Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в Україні поділяється на експертизу: бухгалтерського та податкового обліку, фінансово-господарської діяльності, фінансово-кредитних операцій [2]. Про взаємозв'язок фінансових розслідувань та експертної діяльності відзначає Дж. Маннінг у своїй праці «Фінансові розслідування і судовий облік» [15]. Ця книга рекомендована для практичного використання Службою внутрішніх доходів Міністерства фінансів США, Міжнародною асоціацією сертифікованих фахівців з виявлення, розслідування та попередження корпоративних шахрайств та низкою інших організацій. Дж. Маннінг у своїй книзі описує види злочинності, для боротьби з якими необхідними є економічні знання та дослідження фінансової інформації. Науковець зазначає, що фінансові розслідування та судовий облік формують міждисциплінарну концепцію, поєднуючи облік, фінансовий аналіз і правоохоронну діяльність.

На сайті служби внутрішніх доходів Міністерства фінансів США розкривається зміст фінансових розслідувань як практичної діяльності, що ґрунтуються на спеціалізованому дослідженні документів, до яких належать облікові записи, банківська інформація, дані про нерухомість, рух грошових коштів. Водночас у Великобританії та Італії створені спеціалізовані правоохоронні органи з протидії сучасній організованій злочинності. Важливу роль у діяльності Фінансової гвардії Італії та Служби з протидії організованій злочинності Великобританії відіграє аналіз фінансової інформації, що здійснюється як на стадії виявлення, так і на стадії розслідування [3, с. 191–192].

Щодо боротьби з економічними злочинами на рівні підприємств (виявами корпоративного шахрайства), то варто зазначити, що сьогодні ефективно здійснює свою діяльність міжнародна асоціація сертифікованих спеціалістів з виявлення, розслідування та запобігання корпоративних шахрайств (ACFE-Association of Certified Fraud Examiners). Ціль даної асоціації полягає у забезпеченні зменшення сфери впливу і розвитку корпоративного шахрайства, іншої економічної злочинності, а також допомозі в їхньому виявленні та попередженні [1, с. 25].

Застосування у фінансових розслідуваннях експертиз, здійснюваних спеціалістами, що мають спеціальні знання, є світовою практикою, а експерти з відповідною кваліфікацією працюють у багатьох країнах. Досліджуючи міжнародний досвід експертної діяльності, виявлено, що з 1995 р. у світі існує Європейська мережа судово-експертних установ (ENFSI). За станом на 2020 р. у її складі налічується 72 експертні установи із 39 країн. Це найбільша у світі об'єднана організація судово-експертних установ, що отримала міжнародне визнання. Україна також входить до цього переліку, зокрема експертна служба МВС України, Київський науково-дослідний інститут судових експертиз, Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса» [14].

Міжнародна політика євроінтеграції зобов'язує втілювати в практику кримінального судочинства міжнародні стандарти функціонування правових інститутів у боротьбі з економічними правопорушеннями. Однак експертні робочі групи з цієї проблематики у складі ENFSI відсутні.

На сьогодні в Європі немає єдиної позиції щодо питань, які стосуються залучення експерта, порядку форм надання висновків [10, с. 131]. Досвід функціонування інституту економічного експерта відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Практика функціонування інституту економічного експерта в окремих країнах

Країна	Особливості діяльності економічного експерта
Німеччина	Основні завдання експерта у кримінальному процесі такі: співпраця експерта з судом чи прокуратурою за його спеціальними економічними знаннями, які є основою для рішення або під час вирішення факту доказування. Тобто призначений суддею експерт неупереджено виконує функції «помічника суду» в межах предметної компетенції.
Нідерланди	Із 2010 р. існує офіційних реєстр експертів – осіб із спеціальними знаннями як гарантія їхньої відповідної компетенції. Основною вимогою до експертів є високий рівень спеціальних знань визначеної наукової дисципліни і вміння забезпечити якість наданих висновків, етичні та професійні вимоги, пов'язані з такими цінностями, як незалежність, неупередженість та професіоналізм, юридична компетентність.
Франція	Дослідження доказів відбувається під час досудового слідства, тому експертів переважно призначають зі складу офіційних реєстрів, які складаються з двох списків: національного та списку обласних судів. Особи, внесені до офіційного реєстру, гарантуються досвідом професійної економічної діяльності, пов'язаною із спеціалізацією знань.
Ісландія	Експерту-економісту відведено роль «експерта судді». Завдання цього експерта полягає у використанні спеціальних предметних знань при формулюванні питань до учасників процесу та надання незалежної оцінки зібраним доказам.
Чехія	Інститут судових експертиз є специфічним: експерт-економіст має право надавати свої послуги всім державним установам. Однак всі експерти, в тому числі експерти-економісти, повинні утриматися від надання послуг приватним організаціям. За надання замовнику експертом-економістом неправдивого висновку належить компенсація, тому передбачене обов'язкове страхування цивільної відповідальності осіб із спеціальними знаннями.
Англія та Уельс	Експерту-економісту відведено роль свідка-експерта. Він допомагає суду досягти матеріальної істини через висвітлення об'єктивної та неупередженої думки щодо фактів, складених у межах і на основі спеціальних економічних знань, що виступає одним із основних завдань експерта.
США	Судовий експерт сприймається як особливий вид свідка у справі – зміст його свідчень є думкою про відповідні факти у процесі, які повинні забезпечити їхнє правильне тлумачення. Не існує офіційних реєстрів експертів, сторони обирають кандидатів у суді. Рішення про проведення бухгалтерської експертизи вирішується після голосування, тобто за участю сторін передбачено лише процедуру попереднього оцінювання судом кандидатів на свідка.
Австралія	Немає офіційних реєстрів експертів. Експерти вказуються сторонами. Головною ознакою є те, що експерт повинен діяти незалежно, і жодним чином не бути пов'язаним та не мати зобов'язань перед учасниками процесу.

Джерело: складено на основі [10, с. 131–133].

На сьогодні в Україні є чинними нормативно-правові акти, які регулюють питання призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, у тому числі економічних, правовий статус експерта і його діяльність у відповідній процесуальній сфері. До них належать Кримінальний процесуальний кодекс, Кодекс адміністративного судочинства, Цивільний процесуальний кодекс, Господарський процесуальний кодекс, Закон України «Про судову експертизу», Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень тощо.

Українські реалії свідчать про значну кількість установ та організацій, які займаються питанням економічної експертизи. Так, відповідно до ст. 7 Закону України «Про судову експертизу» судово-експертну діяльність здійснюють державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей [6].

В Україні існує інститут судового експерта та здійснюється їхня атестація відповідно до Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів [5]. Метою атестації є забезпечення належного професійного рівня фахівця. В результаті цього в Україні наявний Реєстр атестованих судових експертів. За станом на 2020 р. у Реєстрі налічується більше 12 тис. експертів – фахівців та не фахівців державних спеціалізованих установ [7].

Вимоги до осіб, які можуть бути судовими експертами, визначені у ст. 10 Закону України «Про судову експертизу» [6], однак, на нашу думку, є не достатніми. Так, законодавцем встановлені вимоги до судових експертів державних спеціалізованих установ та судових експертів, які не є працівниками цих установ. Ключовими вимогами до них є наявність відповідної вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня не нижче спеціаліста, проходження відповідної підготовки в державних спеціалізованих установах Міністерства юстиції України, атестація та отримання кваліфікацію судового експерта з певної спеціаль-

ності у законодавчо передбаченому порядку. Водночас законодавець не ставить вимоги щодо наявності відповідного практичного досвіду, як це практикується, наприклад, у Франції, де особи, внесені до офіційного реєстру, гарантуються досвідом професійної економічної діяльності, пов'язаною із спеціалізацією знань. Відтак, вважаємо за доцільне до переліку вимог до осіб, які можуть бути судовими експертами, включити вимогу щодо наявності практичного досвіду з експертної сфери терміном не менше 5 років.

Як вже зазначалося, відповідно до українського законодавства судово-експертну діяльність в кримінальному провадженні забезпечують фахівці державних спеціалізованих установ, а в інших випадках – судові експерти, які працюють на підприємницьких засадах і мають відповідний дозвіл та внесені в Реєстр атестованих експертів. В Україні склалася така ситуація, що пріоритет у проведенні судових експертиз надається державним експертним установам і службам. Однак гарантії незалежного приватного судового експерта та об'єктивності висновку, права та обов'язки, відповідальність, принципи та методики проведення ті самі, що й у працівників державних експертних установ.

Аналізуючи нормативно-правове поле економічної експертизи в Україні, можна зазначити, що воно значно стримує дії економічного експерта, що негативно впливає на зміст висновків за рахунок обмеженості та вузькості проведеного дослідження. Консультаційна діяльність експерта-бухгалтера у період, коли кримінальна справа ще не відкрита, законодавчо не передбачається. Тому слідчому досить важко одночасно застосовувати слідчі дії і правильно здійснювати відбір бухгалтерських документів.

Відповідальність за неправдивий висновок або відмову без поважних причин від проведення експертизи несе особисто експерт (як фізична особа). Ці чинники можуть впливати на рішення суду, завдати матеріальної шкоди сторонам провадження або замовникам експертизи, погіршувати ділову репутацію. Таким чином, на нашу думку, в Україні варто скористатися досвідом Чехії щодо обов'язкового страхування цивільної відповідальності осіб зі спеціальними знаннями, що могло б певним чином компенсувати завдану шкоду.

У контексті дослідження варто зазначити, що в економічно розвинених країнах у багатьох консалтингових та аудиторських компаніях набула потужного розвитку приватна послуга «фінансових розслідувань». Для цього створені спеціалізовані підрозділи, так звані групи «форензик» (forensic), що займаються фінансовими розслідуваннями за напрямками: судовий облік (forensic accounting); аудит шахрайства (fraud audit) та ризик-менеджмент у сфері шахрайства (fraud risk management); пошук та повернення активів (asset tracking and recovery); виявлення та запобігання легалізації злочинних доходів (money laundering detection and prevention) [3, с. 193].

Послуги «форензик» включають виконання таких робіт на базі підприємства-замовника: врегулювання розбіжностей між сторонами конфлікту з фінансових і ділових питань; виявлення та аналіз прихованих комерційних ризиків; захист інтелектуальної власності; корпоративна (ділова) розвідка; недопущення фінансового і репутаційного збитку; перевірка контрактних зобов'язань і надійності бізнес-партнерів; перевірка повідомлень по «гарячій лінії»; позасудова, досудова експертиза, а також сприяння у ході судових розглядів; проведення комплаєнс-розслідування (compliance); протидія легалізації незаконних доходів; розробка процедур, спрямованих на протидію шахрайству, корупції, виведення грошових коштів, привласнення активів; розслідування шахрайства з використанням інформаційних технологій; управління ризиками, пов'язаними з шахрайством; фінансова експертиза документів [1, с. 26].

Важливим є те, що послуга «форензик» передбачає участь широкого кола представників різних спеціальностей, у тому числі бухгалтерів, аудиторів, фахівців з фінансових розслідувань та ін. Тому в розвинених країнах спеціалісти груп «форензик» або фінансових розслідувань доволі активно залучаються для допомоги правоохоронним органам у процесі розслідування найбільш витончених фінансових схем, що використовувались у вчиненні окремих злочинів, а самі фахівці цих груп, як правило, в минулому працювали в правоохоронних органах.

Зазначимо, що у всьому світі внаслідок зростання суспільної небезпеки злочинних виявів у фінансовій сфері загострилась потреба захисту фінансової сфери держави. Відтак, у США розповсюдженою є співпраця ФБР із різними інституціями (як державними, так і приватними). До такої співпраці залучаються також представники Американського інституту дипломованих громадських бухгалтерів, Північно-американської асоціації керівників цінними паперами тощо. Ці організації проводять консультації з питань бухгалтерського обліку та цінних паперів правоохоронним органам, які задіяні у фінансових розслідуваннях. Крім цього, у багатьох офісах ФБР працюють спільні робочі групи, до складу яких входять представники вищезазначених установ та правоохоронних органів [8, с. 249].

Висновки. Таким чином, економічну експертизу можна вважати процесуальною дією, де застосовуються спеціальні економічні знання із дослідження облікової інформації та надання висновку правоохоронним органам та суду для прийняття справедливого рішення. Використання спеціальних економічних знань експертом та проведення економічної експертизи допомагає здійснювати фінансові розслідування та водночас вимагає застосування експертом-економістом глибоких знань в усіх сферах обліку, господарського контролю та економічного аналізу, які одночасно є спеціальними, тобто переважно невластивими для слідчого або суду. Для правоохоронних органів та суду застосування експертом такого комплексу знань надає можливість зрозуміти облікову інформацію та найбільш повно використати її для з'ясування всіх обставин справи та справедливого вирішення.

Узагальнюючи міжнародну практику експертної діяльності, організації та проведення фінансових розслідувань, можна зробити такі висновки: у європейських країнах експерт, зазвичай, обирається із офіційного реєстру та виконує функції «помічника суду», «експерта судді»; в деяких країнах, зокрема в США, відсутні офіційні реєстри, водночас експерти повинні мати відповідний досвід і компетентність; фінансові розслідування виділяються в окрему сферу знань та практики з використання економічних знань у протидії злочинності, що має фінансову складову.

Міжнародна політика євроінтеграції сприяє запровадженню в Україні позитивного досвіду використання спеціальних економічних знань щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень економічного характеру. Фінансові розслідування виступають важливим інструментом забезпечення економічної безпеки держави загалом та окремих суб'єктів господарювання, а економічна експертиза є однією із складових у їхньому проведенні.

Перспективним вбачається розвиток у вітчизняній практиці послуги «форензік» приватним суб'єктам господарювання, ґрунтуючись на відповідному міжнародному досвіді. Це може розширити сферу проведення експертизи із залученням експерта-бухгалтера та, відповідно, сприяти забезпеченню їхньої економічної безпеки.

Список використаних джерел

1. Долбнева Д. В. Шляхи трансформації системи боротьби з економічними злочинами в Україні з урахуванням досвіду країн Європейського Союзу. *ScienceRise*. 2019. № 2–3. С. 21–27.
2. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затверджена Наказом Міністерства юстиції України 08.10.1998 р. № 53/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 27.09.2020).
3. Лепський С. І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності. *Право і суспільство*. 2014. № 2. С. 189–194.
4. Лисенко В., Комишнюк Ю. Особливості проведення судово-економічної експертизи у ході розслідування злочинів, вчинених суб'єктами господарювання з ознаками фіктивності. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Юридичні науки. 2019. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_3_12 (дата звернення: 22.09.2020).
5. Положення про Центральну експертно-кваліфікаційну комісію при Міністерстві юстиції України та атестацію судових експертів, затверджене Наказом Міністерства юстиції України від 03.03.2015 № 301/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> (дата звернення: 25.09.2020).
6. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 №4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 22.09.2020).
7. Реєстр атестованих судових експертів. URL: <https://rase.minjust.gov.ua/page/809#%D0%AF> (дата звернення: 20.09.2020).
8. Тихонова О. В. Особливості фінансової злочинності в США в сучасних умовах. *Юридичний бюлетень*. 2018. № 7, Ч. 2. С. 244–250.
9. Токарева К. В. Актуальні питання механізму проведення судової економічної експертизи в сучасних умовах. *Криміналістичний вісник*. 2018. № 2. С. 92–98.
10. Федчишина В. В. Спеціальні економічні знання у правових системах Європи, Австралії та США. *Науковий огляд*. 2018. № 3 (46). С. 124–143.
11. Хомутенко В. П., Мотигін Д. В. Актуалізація судово-економічних експертиз в умовах тіньової економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 6. С. 21–25.
12. Хомутенко В. П., Хомутенко А. В. Теоретичні та практичні аспекти застосування методу моделювання при виконанні судово-економічних експертиз. *Економіка. Фінанси. Право*. 2019. № 5(1). С. 9–13.

13. Шрамко О. М. Можливості судово-економічних експертиз при розслідуванні окремих корупційних злочинів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Вип. 1. С. 162–165.
14. European Network of Forensic Science Institutes. URL: <https://enfsi.eu> (дата звернення: 28.09.2020)
15. Manning G. Financial investigation and forensic accounting. CRC Press. 2005.

References

1. Dolbnieva, D. V. (2019). Shliakhy transformatsii systemy borotby z ekonomichnymy zlochynamy v Ukraini z urakhuvanniam dosvidu krain Yevropeiskoho Soiuzu [Ways of transformation of the system of fight against economic crimes in Ukraine taking into account the experience of the European Union]. *ScienceRise – ScienceRise*, 2-3, 21-27 [in Ukrainian].
2. *Instruktsiia pro pryznachennia ta provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen, zatverdzhena Nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy 08.10.1998 r. № 53/5* [Instruction on appointment and conduct of forensic examinations and expert examinations, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine of October 8, 1998 № 53/5]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> [in Ukrainian].
3. Lepskiy, S. I. (2014). Zarubizhnyi dosvid vykorystannia finansovykh rozsliduvan u pravookhoronni diialnosti [Foreign experience of using the financial investigations in law enforcement]. *Pravo i suspilstvo – Law and society*, 2. 189-194 [in Ukrainian].
4. Lysenko, V. & Komysniuk, Yu. (2019). Osoblyvosti provedennia sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy u khodi rozsliduvannia zlochyniv, vchynenykh subiektamy hospodariuvannia z oznakamy fiktyvnosti [Peculiarities of conducting forensic economic examination during the investigation of crimes committed by business entities with signs of fictitiousness]. *Visnyk Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy. Seriya : Yurydychni nauky. – Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Series: Legal Sciences*, 3. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadpcurn_2019_3_12 [in Ukrainian].
5. *Polozhennia pro Tsentralnu ekspertno-kvalifikatsiinu komisiiu pry Ministerstvi yustytzii Ukrainy ta atestatsiiu sudovykh ekspertiv, zatverdzhene Nakazom Ministerstva yustytzii Ukrainy vid 03.03.2015 № 301/5* [Regulations on the Central Expert Qualification Commission under the Ministry of Justice of Ukraine and certification of forensic experts, approved by the Order of the Ministry of Justice of Ukraine dated 03.03.2015 № 301/5]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0249-15#Text> [in Ukrainian].
6. *Pro sudovu ekspertyzu: Zakon Ukrainy vid 25.02.1994 №4038-XII*. [Law of Ukraine on forensic examination from February 25 1994, №4038-XII]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> [in Ukrainian].
7. *Reiestr atestovanykh sudovykh ekspertiv* [Register of certified court experts]. Retrieved from <https://rase.minjust.gov.ua/page/809#%D0%AF> [in Ukrainian].
8. Tykhonova, O. V. (2018). Osoblyvosti finansovoi zlochynnosti v SShA v suchasnykh umovakh [Features of financial crime in the USA in modern conditions]. *Yurydychnyi biuleten – Legal bulletin*, 7, 244–250 [in Ukrainian].
9. Tokarieva, K. V. (2018.). Aktualni pytannia mekhanizmu provedennia sudovoi ekonomichnoi ekspertyzy v suchasnykh umovakh [Topical issues of the mechanism of forensic economic examination in modern conditions]. *Kryminalistychnyi visnyk – Forensic Bulletin*, 2, 92-98 [in Ukrainian].
10. Fedchyshyna, V. V. (2018). Spetsialni ekonomichni znannia u pravovykh systemakh Yevropy, Avstralii ta SShA [Special economic knowledge in the legal systems of Europe, Australia and the USA]. *Naukovyi ohliad – Scientific review*, 3 (46), 124–143 [in Ukrainian].
11. Khomutenko, V. P. & Motyhin, D. V. (2017). Aktualizatsiia sudovo-ekonomichnykh ekspertyz v umovakh tinovoi ekonomiky [Actualization of forensic economic examinations in the shadow economy]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Law*, 6, 21-25 [in Ukrainian].
12. Khomutenko, V. P. & Khomutenko, A. V. (2019). Teoretychni ta praktychni aspekty zastosuvannia metodu modeliuвання pry vykonanni sudovo-ekonomichnykh ekspertyz [Theoretical and practical aspects of application of a modeling method at performance of forensic economic examinations]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finances. Law*, 5(1), 9-13 [in Ukrainian].
13. Shramko, O. M. (2019). Mozhlyvosti sudovo-ekonomichnykh ekspertyz pry rozsliduvanni okremykh koruptsiinykh zlochyniv [Possibilities of forensic economic examinations in the investigation of certain corruption crimes]. *Aktualni problemy pravoznavstva – Actual problems of jurisprudence*, 1, 162-165 [in Ukrainian].
14. European Network of Forensic Science Institutes. Retrieved from <https://enfsi.eu> [in English].
15. Manning G. Financial investigation and forensic accounting. CRC Press. 2005. [in English].

Стаття надійшла до редакції 07.10.2020.